

لێكدانهوهی پهرهسهندنێ ههوسهرگهیری و ته‌لاقێ منداڵان له نێراند

نووسهر: كامیل ئهحمهدی¹

پوخته:

ههوسهرگهیری منداڵان دياردهیهکی کۆمه‌لايهتییه که له نێران ههوشیوهی دیکه‌ی و لاتانی روو له گهشه و گهشه‌نه‌کردوودا به‌دی ده‌کریت. شانه‌ی کلتووری-نهریتی و قهیرانه ئابووری و خیزانییه‌کان له هه‌کاره‌کانی ديارده‌ی ههوسهرگهیری منداڵان له نێران دایه. ههوسهرگهیری منداڵان جوړیک ههوسهرگهیرییه که لانیکه‌م یه‌کیک له ههوسهره‌کان ته‌مه‌نی ژیر 18 سالانه و زیاتر کچان لهم چه‌شنه ههوسهرگهیرییه‌دا، منداڵان و پتر تووشی زیان و خه‌سار ده‌بن. یه‌کیک له گرنگترین لیکه‌وته‌کانی منداڵ ههوسهری، زوربوونی ته‌لاقێ منداڵان و هه‌لکشانی رێژه‌ی منداڵانی بیه‌یه. ئامانج لهم توێژینه‌وه‌یه پیناسه و هه‌لسه‌نگاندنی رێژه‌ی پهره‌سه‌ندنێ ههوسهرگهیری و ته‌لاقێ منداڵانه له ولاتی نێراند. شیوازی ئه‌م لیکه‌ولینه‌وه‌یه چۆنایه‌تی، مه‌یدانییه و له‌سه‌ر ئاستی که‌لانه. ئه‌نجامه‌کان ئه‌وه ده‌رمه‌خن که زیاترین رێژه‌ی ههوسهرگهیری و ته‌لاقێ منداڵان له‌سه‌ر ئاستی هه‌ر چه‌وت پارێزگای خۆراسانی ره‌زه‌وی، نازهر بایجانی رۆژ هه‌لات، خوزستان و سیستان و به‌لووچستان، نازهر بایجانی رۆژاوا، هورمزگان و ئیسفهان روو ده‌دات. گرنگترین هه‌کاره‌کی هه‌ژاری، زانست و خوێنده‌وارییه که‌م و ره‌واداری ئاینیه. له گرنگترین ریگه‌چاره‌کانی به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی ههوسهرگهیری و ته‌لاقێ منداڵان ده‌توانین ناماژه بکه‌ین به گۆرین و دیاریکردنی ته‌مه‌نی ههوسهرگهیری، قه‌ده‌غه‌کردن و به‌تاوان زانیی ههوسهرگهیری منداڵان، به‌ستین‌سازی کلتووری و کۆمه‌لايه‌تی، به‌شداری پیکردنی که‌سایه‌تییه ئاینی و ریه‌یه‌یه‌کان، باشترکردنی بارودۆخی ئابووری و دروستکردنی هه‌لی کار، گۆرین و باشترکردنی سیاسه‌ته‌کانی یه‌کسانیی ره‌گه‌زیتی بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی پشتیوانی له قوربانیان و منداڵان، ده‌سته‌به‌ری بوونی سیاسه‌تی جیه‌جیه‌کاری گونجاو بۆ ریه‌گری له ههوسهرگهیری منداڵان و هه‌سه‌رگهیری زوره‌ملی.

وشه‌ کللییه‌کان: ههوسهرگهیری، منداڵان، ته‌لاق، یاسا، کلتوور

1- خه‌لکناس و توێژه‌ر

پیشهکی

له پروانگه‌ی زور کس، مندال‌هاوسه‌ری یان هاوسه‌گیری پيشوخته کاریه‌گیری له‌سه‌ر ژيانی مندالان داده‌نی و به لیکه‌وته‌گه‌لی زیانده‌ری تهنده‌روستی، ئالوزتری ده‌کا و هموو ئاسته‌کانی پيشکه‌وتن، گه‌شه و سه‌رتزی تاکایه‌تی ده‌خاته ژیر رکیفی خویوه. مندال‌هاوسه‌ری له نورمه نه‌ریتی و باوه‌کان هه‌لقوو‌لاوه و له ناوچه شاری و گوندیه‌کاندا په‌ره‌ی سه‌ندوو. سه‌رنجی جیهانی بۆ ئه‌م دیارده و هه‌وله ئه‌نجام‌دراوه‌کان له‌م بواره‌دا وای کردوو. ریزه‌ی هاوسه‌گیری پيشوخته به شیوه‌ی گشتی روو له دابه‌زین بکا، نه‌گه‌رچی ریزه‌یه‌کی به‌رچاوی مندالان هه‌شتا له خوار ته‌مه‌نی یاسایی کۆمه‌لگای خویان هاوسه‌گیری ده‌کن. نموونه‌یه‌کی روون و زه‌قی ئه‌م دیارده‌یه، کۆمه‌لگه‌ی ئیرانه. ریکخراوی نه‌ته‌وه‌یه‌که‌ر تووه‌کان به هه‌ر چه‌شنه هاوسه‌گیریه‌ک له خوار ته‌مه‌نی 18 سالان به‌ر له‌وه‌ی کچ له سونگه‌ی ده‌روونی و جه‌سته‌یه‌وه‌ ناماده‌ی وه‌سته‌وگرتنی به‌ر په‌رسایه‌تی ژن و میزیدی و مندالاری بی، ناوی ده‌نی هاوسه‌گیری مندالان. هه‌ر به‌م پیه له‌م حاله‌تانه‌ی وا مندال ژیر ئه‌م ته‌مه‌نه هاوسه‌گیری بکا، ئه‌وه هاوسه‌گیری پيشوخته رووی داوه؛ هاوسه‌گیریه‌ک که له لایه‌ن باوک یان باپیری مندال‌هه‌ بریاری له‌سه‌ر درایی و له‌ودا گرنگی به لانیکه‌می ته‌مه‌نی یاسایی هاوسه‌گیری نه‌دراوه. هۆکاری سه‌ره‌کی به‌ر په‌رس له‌م په‌سه هه‌لگشانی ئاستی هه‌ژاری، نه‌بوونی زانست و خویندن و ملکه‌جی بۆ پیه‌یه‌کانی کلتووری پیاوسالارانه و ئه‌و باوه‌رانه‌یه که به هه‌له‌ ناچار کردنی کچان به هاوسه‌گیری نه‌خواراو و پيشوخته به هۆکاری پشتیوانی و پاراستنی ئه‌وان له قه‌لم ده‌دن. به‌داخه‌وه به هۆی بوونی لیکه‌وته‌ی جه‌سته‌یی و هه‌لاواردن له دژی نافرمانی که‌م ته‌مه‌ن، هه‌ولیکی ئه‌وتو بۆ کۆتایی هه‌نان به‌کرده‌وه‌ی هاوسه‌گیری پيشوخته‌ی مندالان له ئیران نه‌دراوه.¹

لیکۆلینه‌وه‌ی سه‌ره‌خۆ و بایه‌خداری ئه‌وتو تایه‌ت به مندال‌هاوسه‌ری له ئیراندا ئه‌نجام نه‌کراوه و له‌م باره‌وه زانیاری که‌م له‌به‌ر ده‌سته. ناماره فه‌رمی و ده‌وله‌تیه‌کانی کۆماری ئیسلامی ئیران باس له‌وه ده‌کن که سالانه به ده‌یان هه‌زار کچ و کوری ژیر ته‌مه‌نی 18 سالان له لایه‌ن بنه‌مه‌اله‌کانیان‌ه‌وه ناچار به هاوسه‌گیری ده‌کری. ئاماری راسته‌قینه‌ی ئه‌م مندالانه له حه‌قیقه‌تدا زور زیاتر له‌وه‌نده‌یه که راگه‌یه‌ندراوه. زوریک له بنه‌مه‌اله‌کان له ئیران هاوسه‌گیری له ته‌مه‌نی که‌مدا تو‌مار ناکن، یان ده‌نا به شیوه‌ی نافرمانی تو‌ماری ده‌کن. له ئیران به‌پیه نامار له سالی 1385-ی هه‌تاویه‌وه هه‌تا نیوه‌ی یه‌که‌می سالی 1394-ی هه‌تاوی ریزه‌ی (زیاده‌یه) 890 هه‌زار کچی ژیر ته‌مه‌ن 18 سال به‌شوو دراوان که له‌م نیوه‌دا کچانیکش هه‌بوون که له کاتی به‌شوو‌دانیدا ته‌مه‌نیان ژیر ته‌مه‌نی 10 سالان بووه. هه‌روه‌ها له 9 مانگی یه‌که‌می سالی 1395-ی هه‌تاویدا 29 هه‌زار و 710 کچی خوار ته‌مه‌ن 18 سالان هاوسه‌گیریه‌یان کردوو (که باشتر وایه بلێین شوویان کردوو).² باوبوونی مندال‌هاوسه‌ری له ئیران، له ئه‌نجامی روانگه‌ی نه‌ریتی، زه‌ختی کۆمه‌لایه‌تی و کلتووری، پشتیوانی ده‌وله‌تی و و ریه‌رانی نابینی، ره‌گداکوتانی هه‌ژاری و خواستی دایک و باوک به مه‌به‌ستی کۆنترۆل کردنی په‌یه‌ندی سیکسی کچه‌کانیان به‌دی هاتوو. گرنگترین لیکه‌وته‌کانی هاوسه‌گیری مندالان، په‌سه‌ندنی ته‌لاقی مندالانه. مندالانی بیه‌یه‌کی له لیکه‌وته‌کانی هاوسه‌گیری پيشوخته‌ن که له ئیراندا خه‌ریکه په‌ره ده‌ستینیت. ئه‌م تو‌یژینه‌وه‌یه یه‌که‌م جار به نیازه ریزه‌ی په‌سه‌ندنی هاوسه‌گیری و ته‌لاقی مندالان به پیداکری له‌سه‌ر هۆکاره کلتووری و کۆمه‌لایه‌تیه‌کان روون بکاته‌وه.

¹. Ahmady, K(2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study on Early Child Marriage in Iran. www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

². نه‌مه‌دی، کامیل (1396-ی هه‌تاوی). زایه‌له‌ی بیده‌نگی: تو‌یژینه‌وه‌یه‌کی گشتگیر سه‌باره‌ت به هاوسه‌گیری پيش و هه‌خته‌ی مندالان له ئیران

روونکردنهوهی هۆکاره کۆمهڵناسییهکان

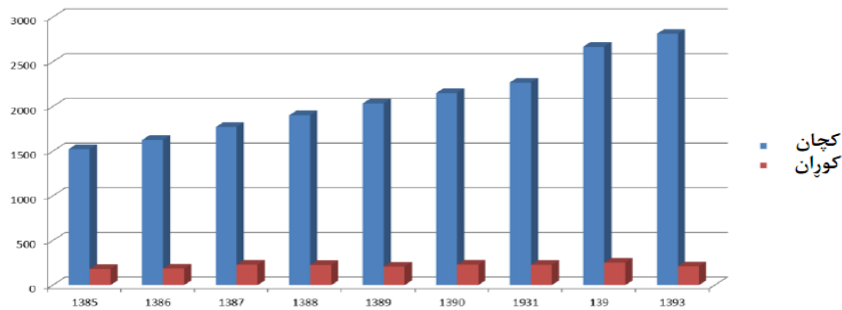
زۆریک له سیستهمه دادیهکان بۆ تهمهنی هاوسەرگیری لانی کهمیک رهچاو دهکهن، واته کهسێک دهبی بگا بهم لانی کهمی تهمهنی 18 سالان بۆ نهوهی له رووی یاساییهوه ئیزنی هاوسەرگیری ههیهت. تهمهنی که تێیدا کهسێک دهتوانی به شیوهی یاسایی هاوسەرگیری بکا دهتوانی لهگهڵ تهمهنی رهزامهندی بۆ پهیههندی سێکسی فهرقی ههیهت. لهو سیستهمه دادیهانهی که تهمهنی هاوسەرگیری کهمتر له تهمهنی رهزامهندی بۆ پهیههندی سێکسییه، کاتیک یهکێک له هاوسهرهکان یان ههر دووکیان خوار تهمهنی رهزامهندیین، یاساکی هاوسەرگیری زۆر جار یاساکی تهمهنی رهزامهندی له پهیههندی سێکسیدا رهچاو دهکهن. ههندی له سیستهمه دادیهکان ههر ههموو پهیههندی سێکسییهکانی دهرهوهی هاوسەرگیرییان بهبی رهچاوکردنی تهمهن قهدهغه کردوه. راپۆرتی یونیسکو ئهوه پێشان دهدا که له نیوان هاوسەرگیری پێشومختهی مندالان و مندال خستنهوهی پێشومخته لهو ولاتانهی که هاوسەرگیری مندالان باوه، پهیههندییهکی زۆر بههیز بوونی ههیه. بۆ وینه بهتهنیا له کیشومری ئاسیا و ناچهکانی ئوقیانوسیه سالانه نزیکه 6 ملیۆن کۆرپهله له دایکانی مێر مندالهوه دینه دنیا.¹

زۆریک له ئایینهکان له دیاریکردنی تهمهنی هاوسەرگیری کاریگهرن. ئایین به دهسهلاته زالهکهی لهسهر کۆنترۆلی نۆرم و بیچمدان به کلتور، هۆکاریکی کاریگهر و بهرچاوه بۆ ئهوه کهسانهی که له بریاره سهرهکییهکانیاندا ئهویان کردوه به سهرچهشن. دهسهلاتی ئایین به جۆریکی کاریگهری لهسهر رۆل و دهوری دایک و باوکهکان دادهنی که ئهوه بۆته خاوهنداریتی مندالان له دایک و باوکیانهوه. سهرهراي ههموو ئالۆزییهکانی تهمهن و جۆرهکانی بالقوبون، چالاکیه جۆراوجۆره کۆمهڵایهتییهکان تهمهنیکی دهستپکی تایبعت دهخوازیت. له کۆمهڵگه ئهوروپیهکاندا که چالاکیه کۆمهڵایهتییهکان بهربلاو و جیهانگیر بوون و هاوبهشی رۆژ لهگهڵ رۆژ زیادی دهوئ، پێوهریکی تایبعت بۆ پیناسهی مندالی و گهورهسالی پێویسته. کاتیک که تهمهنی توانای هاوسەرگیری بۆ کهسێک به پێی یاسا ئایینییهکان کهمتر له تهمهنی هاوسەرگیری له ولاتی بێ، یاسای دهولهتی سهروره. راستیهکان ئهوه دهوینن که لهو ولاتانهی که کچان به شیوهی دادپهروهرانه دهستیان به خویندن، بههیز کردنی بههره و ههلی کار رادهگا، هاوسەرگیری پێشومختهی مندالان زۆر دهگمهنه. [سوویتمن (1382سی ههتاوی)]. سوویتمن له کتیهکهیدا ئهوه دینیته بهر باس که له ویلایهته یهکگرتووهمکانی ئهمریکا تهنیا 4 له سهدی کچان خوار تهمهنی 19 سالان هاوسەرگیری دهکهن. له ولاتی کهندها ئهم ئاماره دهگاته 1 له سهد و له ولاتی بریتانیا 2 له سهده.² پهیههندی نیوخۆیی نیوان هاوسەرگیری پێشومختهی مندالان و کهمخویندهواری و ئاستی نزمی خویندهواری، هۆکاری بهکگراندنی بۆ تهندروستی و متمان به خۆبوونی کهم و گۆشهگیری تاکایهتییه. بێگومان هاوسەرگیری پێشومختهی مندالان خالی

¹- یونیسکو، هاوسەرگیری پێشومختهی مندالان و مندالخستنهوهی پێشومخته: درهنگ بۆ یاری و زوو بۆ مندالاری.

²- کارۆلین سوویتمن (1382)، رهگهزیتی، گهشه و هاوسەرگیری، نهنجومهنی ناکسفۆرد بۆ کۆمهک کردن به قاتی لیدراوان به پینداری لهسهر رهگهزیتی.

کوئابیهانتی خویندنی کچانه، بهتاییهت لهو ولاته ههزارنشینانهی که تئیدا هوسهگریری مندالان باوه¹. هوسهگریری مندالان به ریشه قوولهکانی له نایهکسانییی رهگهزیتیهکان کاتیک که تمههنی پیاو دوو قاتی تمههنی نافرتهکهیه، کاریگری زیاتر لهسه کچان ههیه. هوسهگریری پیشومختهی مندالان زیاتر پهیهسته به بهجیهیشتنی هوسه². تهلاق یان بهجیهیشتنی هوسه زور جار نهم کچه کهم تمههنامه توشی ههزاری زیدهتر دهکا، چونکه نهو زور جار دهبی به تهنیایی بهرپرسایهتی مندالان له نهستو بگریت. لهو رووهوی که زورینهی نهم کچانه له تمههنی زور کهم و له حالیکدا که نهخویندهوارن، شوویان کردوه، لئهاتوویی ودهستهینانی داهاتیان له ئاستیکی کهمدایه (نهگهز نا هیچ) و له نهجامدا ههزاری زیدهتری لی دهکویتهوه³. لهو رووهوی که له مندالان هوسهگری تمههنی کچان به شیوهی زور بهرچاو کهمتر له میزدهکانیانه، ئهوان له تمههنی کهمتردا تهلاق دهرین، کهواته له چاو نهو نافرتهانهی که له تمههنی زیاتردا هوسهگریریان کردوه، لهوانهیه له رهههندیکی قولتر و بهربلاوتردا بهرگزی کومه لایهتی و ئابووری به ئهموون بکهن⁴. نهو کومه لگهیهانهی که هوسهگریری مندالانی تئیدا باوه زیاتر نامادهی ته لاقی پیشومخته و مندالانی ته لاق دراوه. ریژهی ته لاقیش له ئیران له گرووی تمههنی 10 بو 18 سالان به شیوهی زور سهرنجراکیش له ئاستیکی بهرزدایه، به جوریک که به پیی دوایین داتاکانی حهشیمهتناسی، 21 هزار و 149 کچ و کوری ژیر تمههنی 18 سالان له سالی 93 هیهتاوی ته لاقیان وهرگرتوه. به پیی دوایین لیکوئینهوهکان ریژهی ته لاقی ژیر تمههنی 18 سالان له ماوهی دهیهی رابردوو بهرزبونوهوی به خووه بینوه⁵.

چارتی 1. هه لکشانی ریژهی ته لاقی ژیر تمههنی 18 سالان له دریژهی دهیهی رابردوو

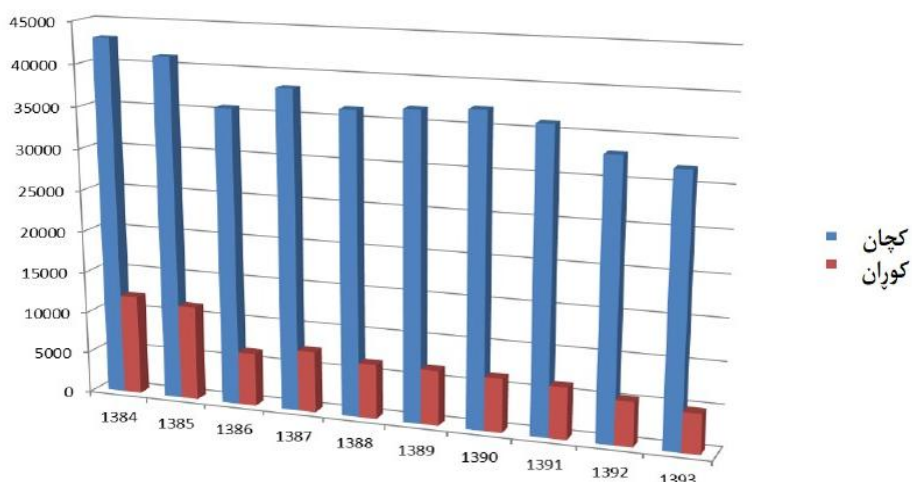
1- ناوهندی نیودهولتهتی توئینهوه له بواری ژنان (1384)، گهنجتر له تمههنی هوسهگریری: خویندن و داپهر بهره کوئابیههینان به هوسهگریری مندالان، واشنگتون دی سی.

2- برۆس، جی و هاوکاران (1374)، بنه مالهکان له ناوهندی سهرنج: روانگهیهکی نوئ بو سهه دایکان، باوکان و مندالان، نهجمههنی حهشیمهتی نیویورک

3- راپورتی هوسهگریری مندالان: [www.unicef-irc.org/publications/Early marriage child spouse](http://www.unicef-irc.org/publications/Early%20marriage%20child%20spouse)

4 - جیفنی رهیس راس (1390)، یاسای نیودهولتهتی وهک نامرازیک بو بهرهنگاربوونهوه له دزی هوسهگریری مندالان، گوْفاری نیونهتوهی

لایه‌نه‌کانی یاسای بنه‌رتی، باومره ناینییه‌کان، ره‌ه‌نده ره‌گه‌زییه‌کان و هه‌روه‌ها نوره‌مه‌کان و داب و نهریتی کومه‌لایه‌تییه‌کان ده‌وریکی سهرنجر اکتیشیان له هوسهرگیری پیشومخته له کومه‌لگه‌ی نیراندا هه‌یه. بهر له شورش به پیی مادهی 23 یاسای پشتیوانیی بنه‌ماله (سالی 1353 ی هه‌تاوی) شووکردنی ژنان بهر له گه‌یشتن به تمه‌نی 18 سالان ته‌واو و ژن هینانی پیاوان بهر له کوتایی هاتنی 20 سالان قه‌ده‌غه بوو. گوران یی نهم تمه‌نه بهر له شورش له نیران رووی دا. گورانکاریه سهره‌تاییه‌کان به شیوه‌ی کاتی بیچی گرت و نهم ماده له‌گه‌ل مادهی 1041 یاسای مه‌دنی گوردرا. به‌گوزیره‌ی مادهی 1041 له یاسای مه‌دنی نیران تمه‌نی هوسهرگیری بو کچان 13 و بو کوران 15 سالان راگه‌ینه‌ندرا. سهره‌رای نهمه هه‌ر نهم یاسایه نیران به کچان ده‌دا که خوار تمه‌نی 13 سالان و کوران خوار تمه‌نی 15 سالان به مرچی ره‌زامه‌ندی باوک یان نیرانی دادگا بتوانن هوسهرگیری بکن. به‌دور له‌وه نه‌گهر سهره‌پهرشتیاری مندال (باوک یان بابیر) وه‌ها داواکاریه‌کی هه‌بی و دادگا بهم نه‌نجامه بگا که نه‌و بو هوسهرگیری کردن به راده‌ی پیویست بالق بووه، مندال ده‌توانی ته‌نانه‌ت له تمه‌نی که‌متریشدا هوسهرگیری بکات.¹

چارتی 2. په‌رسه‌دنی هوسهرگیری پیشومخته له ماوه‌ی ده‌سالی رابردوو و جیاوازی ره‌گه‌زیی له نامارمکانی هوسهرگیری مندالان

شیوازی توژیینه‌وه

ناراسته‌ی شیواناسی به‌کاره‌ینراو لهم توژیینه‌وه شیوازی چونایه‌تی له پیوه‌ری که‌لان بوو. قه‌باره‌ی کومه‌لگه، قه‌باره‌ی نمونه، شیوازی نمونه‌گیری، ریژه‌ی دیمانه‌ی دیاریکراو بو هه‌ر ناوچه و گهره‌کیک، ته‌نانه‌ت کاتی ته‌رخانکراو بو هه‌ر پاریزگیه‌کی تاییه‌ت ره‌نگدانه‌وه‌یه‌ک له په‌رسه‌دنی هوسهرگیری مندالان له‌و ناوچه بووه. په‌رسه‌دنی به‌کاره‌اتوو له هه‌ر ناوچه‌یه‌ک کۆپییه‌کی خوژیی کراو له په‌رسه‌دنی نامه‌ نه‌ندازمییه‌کانی حه‌شیمه‌ت و ته‌ندروستی² بووه، به‌لام زۆربه‌ی به‌شه‌کانی به‌دی هینابوو. پاریزگاکان به‌ شیکاریی داتا‌کانی حه‌شیمه‌ت‌ناسی سه‌باره‌ت به نامارمکانی هوسهرگیری له یه‌ک ده‌یه‌ی رابردودا ده‌سنتیشان کراون. پیوستی به‌کاره‌اتوو لهم توژیینه‌وه به هه‌لبژاردنی نه‌و پاریزگیانه‌ ده‌ستی پی کرد که زیاترین ناماری

¹ - <http://kameelahmady.com/wp-content/uploads/2015/03/ECM-Study-Final5..pdf>

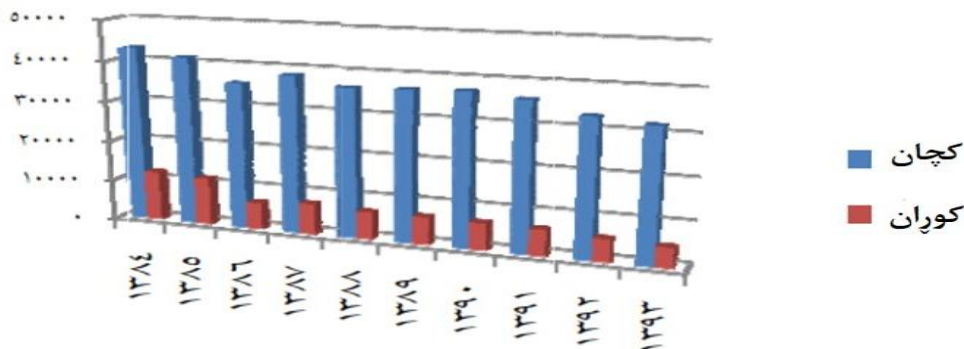
² - DHS

مندال هاوسر بیان له خو گرتووه و له ماوهی ئەم ده ساله له چاو پاریزگاکانی دیکه زیاتر دووپات بوونهتهوه. بهم پنیه ههوت پاریزگا دهستنیشان کران: 1. خوراسانی رزهوی، 2. نازهربایجانی رۆژهلات، 3. خوزستان، 4. سیستان و بهلووچستان، 5. نازهربایجانی رۆژاوا، 6. هورمزگان و 7. ئیسفههان. پرسیاره بنه‌رتیبه‌کان له پرسیارنامه‌دا بهم بابه‌تانه‌ی ژیرهوه هاتبوون: پنیس زهمینه‌ی ولآمدەر، هاوسەرگیری، بریاردانه‌کانی هاوسەرگیری، سکیربوونی ژنان، به‌باوکبوونی پیاوان، روانگه ره‌گه‌زیتیبه‌کان، پینگه‌یشتنی په‌یامی پنیس‌گیرانه‌ی هاوسەرگیری مندالان، توندوتیژی سیکیسی ژنان، توندوتیژی خیزانی پیاوان. پرسیارنامه له‌سەر ریزه‌ی په‌رسه‌ندن و هۆکاری هاوسەرگیری مندالان له ناوچه‌ی روومال‌کراوه‌کان چر ببوووه. ئەم پرسیارنامه‌یه، ته‌نیا له‌دیمانه له‌گه‌ل کسان‌ی خۆجی‌ی به‌کار ده‌هینرا. تو‌یزینه‌وه هه‌روه‌ها بریتی بوو له‌دیمانه له‌گه‌ل به‌رپرسان، که‌سایه‌تیه‌ی حکوومی، ئایینی و هه‌روه‌ها ر‌یبه‌رانی خۆجی‌ی بوو. پرسیاره‌ گه‌ل‌گه‌ل کراوه‌کان به‌ پ‌یی ئەوه‌ی که‌ کسی دیمانه له‌گه‌ل‌کراو له‌ چ‌ بواریک‌دا ده‌ستر و‌یشتوو و زانا بوو، له‌سەر بواره تایبه‌ته‌کان فو‌کووسی ده‌کرد و ره‌وتی دیمانه‌کان له‌ رووی پ‌یکه‌اته‌یه‌وه جیاواز بوو.

نه‌جامه‌کانی تو‌یزینه‌وه

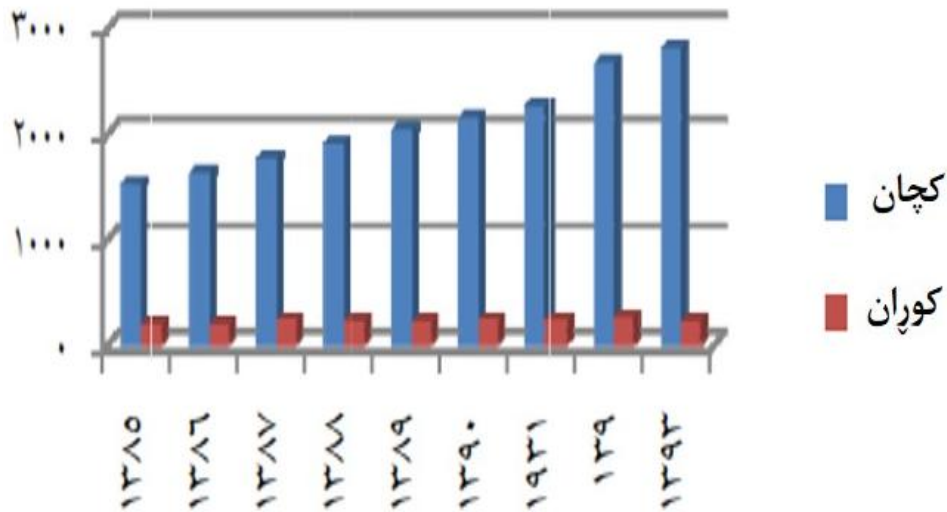
پاریزگای خوراسانی رزه‌وی

خوراسانی رزه‌وی یه‌که‌م پ‌له‌ی له‌ هاوسەرگیری پ‌نشوه‌خته‌ی کوران له‌ ته‌مه‌نی 10 بۆ 14 سالان و کچان له‌ ته‌مه‌نی 15 بۆ 19 سالی بۆ خۆی مسۆگه‌ر کردوه. به‌ پ‌یی ئەه‌جامه‌کانی ئەم تو‌یزینه‌وه هاوسەرگیری مندالان له‌ خوراسانی رزه‌وی ه‌یشتاش باوه، به‌لام خواست بۆ ئەم چه‌شنه‌ هاوسەرگیریه‌ی رووی له‌ که‌مبوونه‌وه‌یه. به‌گو‌یره‌ی ئەه‌جامه‌کانی ئەم تو‌یزینه‌وه‌یه، مامناوه‌ندی هاوسەرگیری مندالان له‌نیو کچان له‌ هی‌ کوران پ‌تره. به‌ پ‌نچه‌وانه‌ی که‌مبوونه‌وه‌ی ه‌یدی ه‌یدی هاوسەرگیری پ‌نشوه‌خته‌ی مندالان، له‌ چاو یه‌ک ده‌یه‌ی رابردوو رووبه‌رووی هه‌ل‌کشان‌ی ر‌یزه‌ی ته‌لاق له‌م پاریزگایه‌ بووینه‌ته‌وه.¹ شیکاری وردی هه‌ر دوو چارته‌که‌ی ژیره‌وه پ‌یشان ده‌دا که هاوسەرگیری پ‌نشوه‌خته‌ی مندالان کاریگه‌ریه‌کی قوولتری له‌سەر کچان هه‌یه هه‌تا کوران.

چارتی ژماره 3. ریزه‌ی هاوسەرگیری ژیره‌ی ته‌مه‌نی 18 سالان له‌ ده‌یه‌ی رابردوو له‌ پاریزگای خوراسانی رزه‌وی

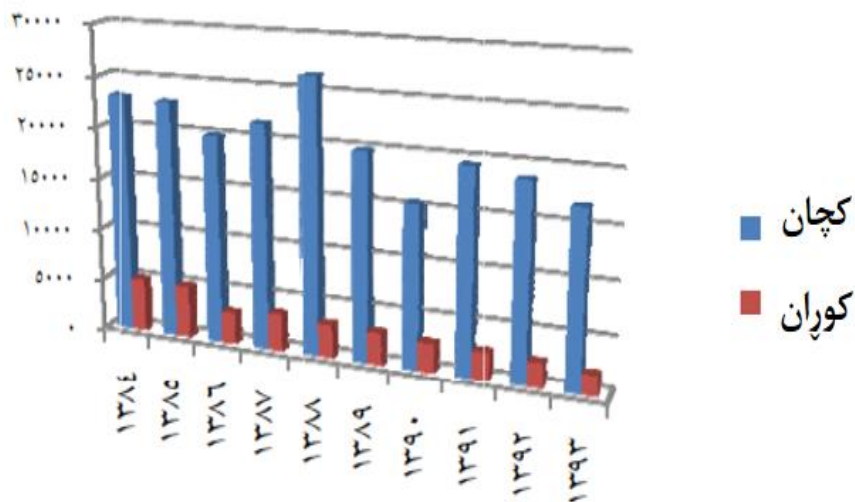
1- نه‌مه‌دی، کامیل (1396). زایه‌له‌ی ب‌نده‌نگی: تو‌یزینه‌وه‌یه‌کی گشتگیر سه‌باره‌ت به‌ هاوسەرگیری پ‌نشوه‌خته‌ی مندالان له‌ نیران، تاران: وه‌شانخانه‌ی شیرازه، ل 179.

چارتی 4. ریژهی ته‌لاقی ژیر تهمەنی 18 سالان له دهیهی رابردوو له پارێزگای خوراسانی رهموی

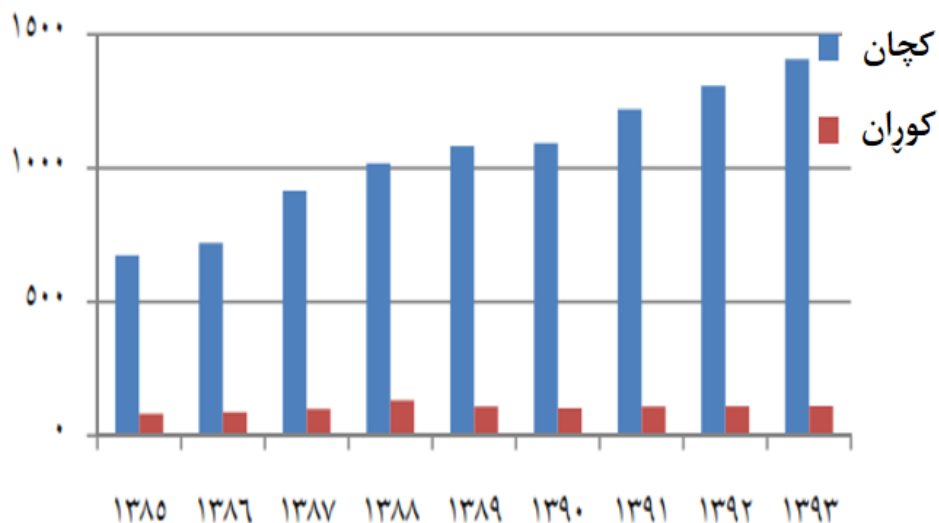
2. نازەربایجانی رۆژهلەلات

به‌گوێره‌ی ئەنجامه‌کانی ئەم توێژینه‌وه‌یه، هاوسەرگیری خوار تهمەنی 18 سالان لهم پارێزگایه رهوتی بگور و ناجیگیری بووه. له درێژهی دهیهی رابردوو هاوسەرگیری منداڵان له سۆنگهی ریژه و زۆرییه‌وه، ئاماریکی زۆری له خۆ گرتوووه که لهم سالانه‌ی دوااییدا رهوتی دابه‌زینی به‌خۆوه بینیبوو. به‌پنجه‌وانه‌وه ئاماری ته‌لاق رووی له هه‌لکشانه. سالانه ریژهیه‌کی زۆری منداڵه‌ بووکه‌کان و منداڵه‌ زاواکان درێژهدان به ژیا‌نی هاوبه‌شیان به‌ناکرده‌یی دهرانن و هه‌ر له‌و تهمەنه‌ که‌مه‌دا لێک جیا ده‌بنه‌وه. وه‌ک له‌ چارتی 6 ده‌بینین زۆری بیوه‌ گه‌نجه‌کان رووی له‌ به‌رزبوونه‌وه‌یه.¹

چارتی ژماره 5. ریژهی هاوسەرگیری ژیر تهمەنی 18 سالان له دهیهی رابردوو له پارێزگای نازەربایجانی رۆژهلەلات

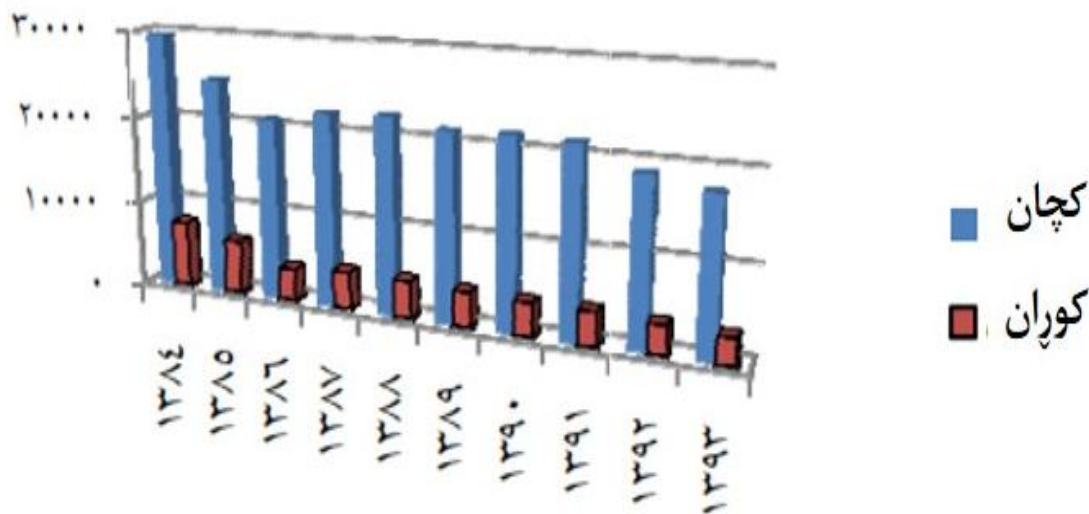
¹ - نه‌مه‌دی، کامیل (1396). زا‌به‌له‌ی بن‌ده‌نگی: توێژینه‌وه‌یه‌کی گشتگیر سه‌باره‌ت به‌ هاوسەرگیری پ‌نشوخته‌ی منداڵان له‌ نهران، تاران: وه‌شانخانه‌ی شیرازه، ل 199.

چارتی 6. ریژهی ته‌لاقی ژیر تمه‌نی 18 سالان له پاریزگای نازمربایجانی رۆژ هه‌لات

3. خوزستان

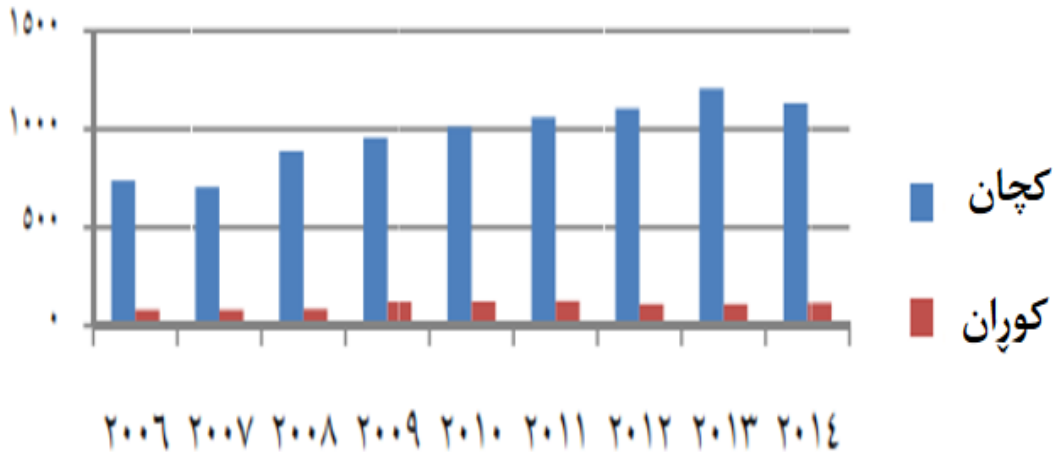
له پاریزگای خوزستانیش هاوسه‌گیری بو کچانی گه‌نجی ژیر تمه‌نی 18 سالان زور زیاتر له ریژهی هاوسه‌گیری کوران هه‌ر له‌م تمه‌نه‌دایه به‌لام به‌پیی چارتی 7 دیاره له پرسپیکتیفتیکی ده‌ساله‌دا، چاوهریی ره‌وتی داکشان ده‌کریت. به‌پچه‌وانه‌ی هاوسه‌گیری پیشوخته که له دریز ماوه‌دا رووی له داکشانه، تمه‌نی ته‌لاق سالانه زور مندال ده‌کاته نامانج. کچانی خه‌ساره‌لگر و ته‌لاقدراوی ژیر تمه‌نی 18 سالان، له کوره منداله ته‌لاقدراوه‌کانی نهم پاریزگایه زیاترن.¹

چارتی ژماره 7. ریژهی هاوسه‌گیری ژیر تمه‌نی 18 سالان له پاریزگای خوزستان

¹ - نه‌مه‌دی، کامیل (1396). زابه‌له‌ی بیده‌نگی: تو‌یزینه‌وه‌یه‌کی گشتگیر سه‌بارت به‌ هاوسه‌گیری پیشوخته‌ی مندالان له نیران، تاران: وه‌شانخانه‌ی شیرازه، ل 218.

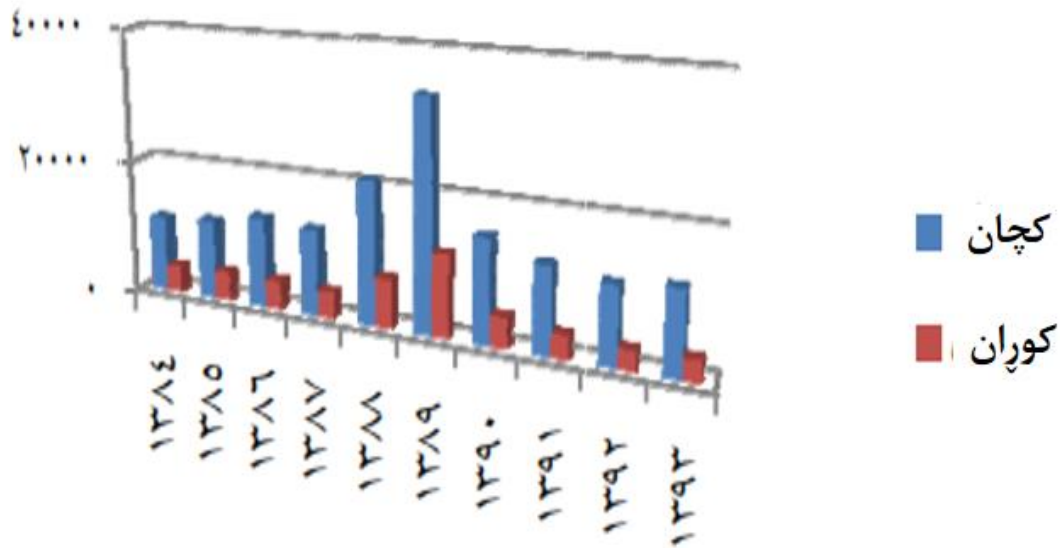
چارتی 6. ریزه‌ی ته‌لاقی ژیر ته‌مهنی 18 سالان له پاریزگی خوزستان

له ئابادان و هها باوه که بو هاوسرگیری کچانی خوار ته‌مهنی 13 سالان، ته‌مهن ده‌کرن و له نرخي 100 هزار ههتا 500 هزار تمهن به گویره‌ی سالانی کردراو جیاوازه. به گشتی 75 له سهدی پیوانی دیمانه له‌گه‌ل‌کراو خاوه‌ن 2 مندال بوون و 25 له سهدیان له ته‌مهنی 16 سالاندا بیوونه باوک. له زوریک له حاله‌ته‌کانی هاوسرگیری مندالان، کچان شوویان به پیوانیکی زور گهوره‌تر له خوین کردبوو و له هه‌ل‌ب‌زار دنی می‌رده‌کاناندا هیچ ده‌سه‌لاتیکیان نه‌بوو. به‌ل‌گه‌کانمان نه‌وه ده‌رده‌خن که پتر له نیوه‌ی نه‌م گروپه باسیان کرد که می‌رده‌کانیان پتر له 10 سال له خوین گهوره‌ترن. 39 له سهدیان وتیان هیچ سوودیک له هاوسرگیری پیشومخته‌ی مندالاندا نییه و 22 له سهدیان لهو باوهره‌دان که ریگری له په‌یوه‌ندی سیکسی بهر له هاوسرگیری قزانج و خالی به‌هیز له هاوسرگیری پیشومخته‌ی مندالانه. زوریک له ولامه‌هران سه‌بارت به ته‌مهنی یاسایی زانیاریان نه‌بوو و نه‌م کمیی زانیارییه له باره‌ی یاسا و هاوسرگیری مندالان وهک کوسپیک له به‌رده‌م بنه‌بربوونی دیارده‌ی هاوسرگیری مندالان خوی دهنوینیت.

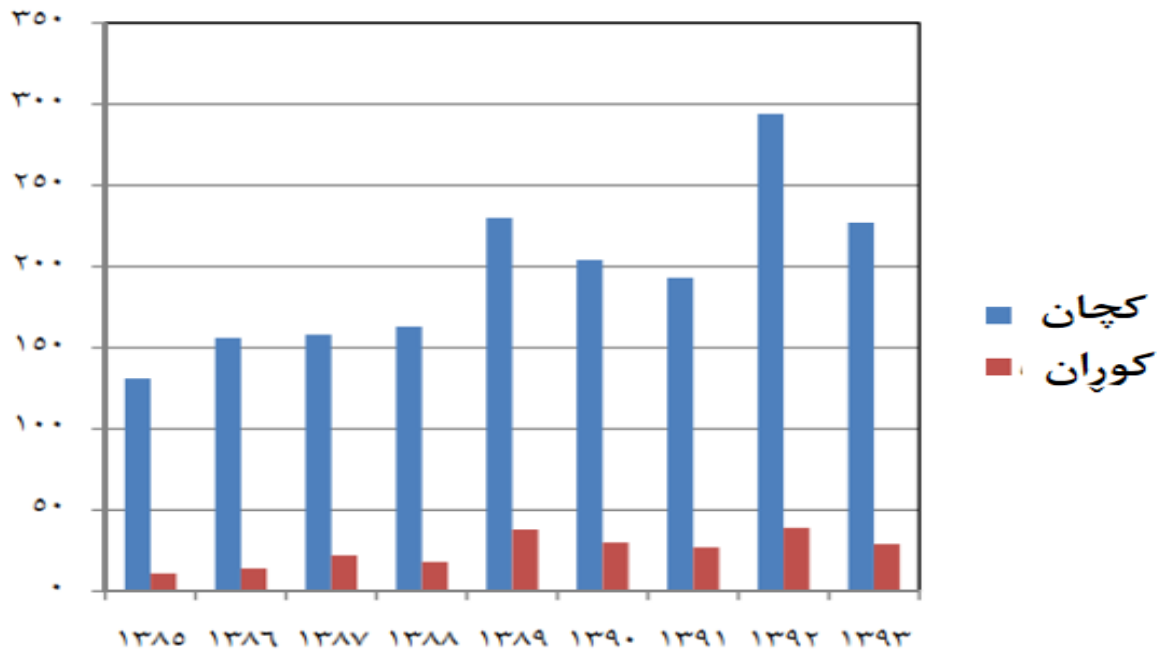
4. سیستان و به‌لووچستان

هه‌میشه بینراوه که هاوسرگیری پیشومخته‌ی مندالان له سیستان و به‌لووچستان هه‌ل‌کشانی به خووه بینیه. چارتی هه‌ل‌کشانی مندال‌هاوسری له ماوه‌ی ده سالی رابردوو به سوورانوه‌یه‌کی روو له خوار له سالی 1389 ههتا سالی 1393 پیشان ده‌دات. نه‌م هه‌ل‌کشانه هیدییانه و دابه‌زینی کتوپر بو هه‌ر دوو ره‌گه‌زه‌که له سالی 1390-ی ههتاوی به‌م لاوه راسته. به‌لام ریزه‌ی ته‌لاق له سیستان و به‌لووچستان له چاو پاریزگاکانی دیکه‌ی زوری و دووباره‌بوونه‌وه‌ی که‌متری پیشان داوه. به‌گه‌رانده ناینییه‌کان، بیبه‌شیی پاریزگا ئاویتته له‌گه‌ل شیوازی ژیانی عه‌شیره‌تی بوته هوی ریزه‌ی که‌میی ته‌لاق له‌م ناوچه. نه‌م ریزه‌یه له سالانی دوایدا به‌رز بوته‌وه.¹

1- نه‌مهدی، کامل (1396). زا به‌له‌ی بنده‌نگی: تو‌یزینه‌وه‌یه‌کی گشتگیر سه‌بارت به هاوسرگیری پیشومخته‌ی مندالان له نیران، تاران: وه‌شانخانه‌ی شیرازه، ل 239.

چارتی ژماره 9. ریزه‌ی هاوسرگیریی ژیر تمه‌نی 18 سالان له پاریزگای سیستان و بهلووچستان

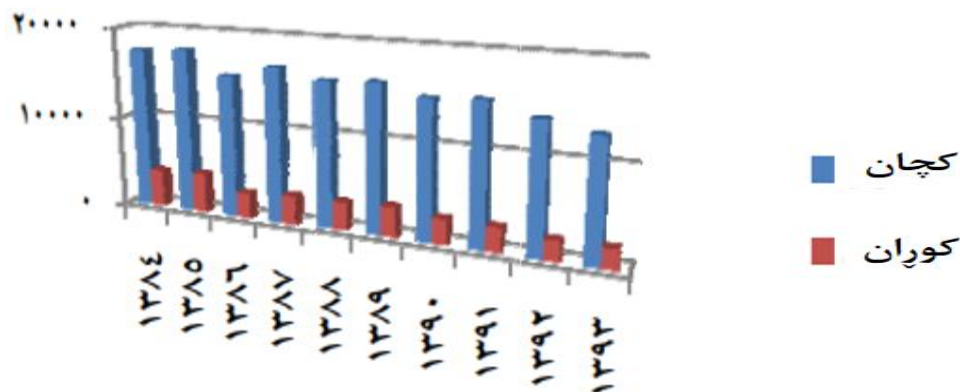
چارتی 10. ریزه‌ی ته‌لاقی ژیر تمه‌نی 18 سالان له پاریزگای سیستان و بهلووچستان

له‌م پاریزگایه دایک و باوکه‌کان ناتوانن تیچووی قوونابخانه یان زانکوی روله‌کانیان دابین بکهن. له نه‌نجامدا نه‌وان ناچار به هاوسرگیری ده‌کهن. کپشه‌ی توندی دووگیانی و مندا‌ل‌خستنه‌وه له هوکاره سره‌کییه‌کانی مردنی له‌نیو نافرته‌انی 15 بو 19 سالان له‌م پاریزگایه‌یه. هر هموو ولامده‌ران له تمه‌نی یاسایی هاوسرگیری بی‌ناگا بوون. لیکدانه‌وه‌کان نه‌وه پیشان دده‌ن که ناماری ته‌لاق له هر دوو ره‌گه‌زه‌که، له‌م پاریزگایه رووی له زیادبوونه، به‌لام ناستی نه‌م هه‌لکشانه له نیوان کچانی خوار تمه‌نی 18 سالان، له چاو کوران پتره. نه‌مه واته هموو سالیکی ریزه‌یه‌کی زوری مندا‌لان ده‌بنه بیوه. به‌تایبه‌ت نه‌و کاته‌ی کچوله‌یه‌ک

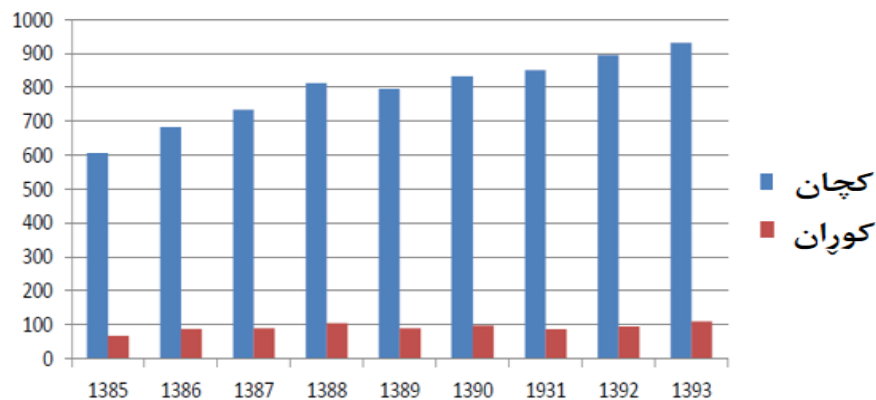
شوو به پیاویکی زور گهورتر له خوی دهکا، نهم پرسه بهدی کراوه؛ هاوسه‌رگیرییه هه‌لو‌شینراوه‌کان، زوریک له کچان ناچار به ته‌نیایی ژیان به‌س‌بردن و به‌خپو کردنی به‌بی پشتیوانانه‌ی منداله‌کانیان دهکات.

5. نازه‌ربایجانی روژاوا

هاوسه‌رگیری خوار ته‌مه‌نی 18 سالان له پاریزگای نازه‌ربایجانی روژاوا، به جیاوازییه قووله‌که‌ی له نیوان کچان و کوران له مه‌ودای 10 سال رووی له داکشان کردوه. ریژه‌ی نهو کچانه‌ی که له خوار ته‌مه‌نی 18 سالان هاوسه‌رگیری ده‌که‌ن زور زیاتر له ریژه‌ی کورانه. ناماری ته‌لاق له هه‌ر دوو ره‌گه‌زه‌که له‌م پاریزگایه رووی له هه‌ل‌کشانه به‌لام ناستی نهم هه‌ل‌کشانه له‌نیو کچانی خوار ته‌مه‌ن 18 سال له چاو کوران پتره. نهمه نهو ده‌گه‌یه‌نی که سالانه ریژه‌یه‌کی زیاتری مندالان بیوه ده‌بن.¹

چارتی ژماره 11. ریژه‌ی هاوسه‌رگیری ژیر ته‌مه‌نی 18 سالان له پاریزگای نازه‌ربایجانی روژاوا

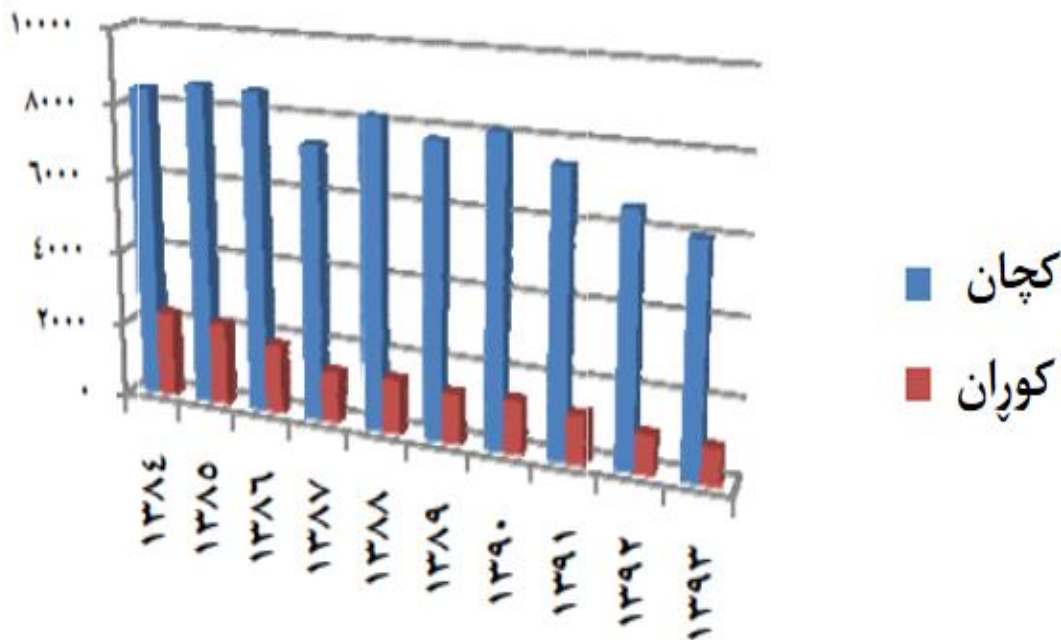

چارتی 12. ریژه‌ی ته‌لاقی ژیر ته‌مه‌نی 18 سالان له پاریزگای نازه‌ربایجانی روژاوا مندالانی بیوه به‌تاییه‌ت نهو کاته‌ی که کچوله‌یه‌ک شوو به پیاویکی زور گهورتر له خوی دهکا، زبانی روچی و دموونی و کومه‌لایه‌تی زوری بو نهم منداله بیوه لی ده‌که‌وینه‌وه. به‌تاییه‌ت ناو و ناتوره‌ی کومه‌لایه‌تی و شوورمیه‌ک که ته‌لاق بو نهم که‌سه‌ی دروست دهکا و پینگه‌یه‌ک که ژنان له‌م کومه‌لگه‌یه‌دا هه‌یانه. هاوسه‌رگیرییه هه‌لو‌شینراوه‌کان، زوریک له کچان ناچار به ته‌نیایی ژیان به‌س‌بردن و به‌خپو کردنی به‌بی پشتیوانانه‌ی منداله‌کانیان دهکات.

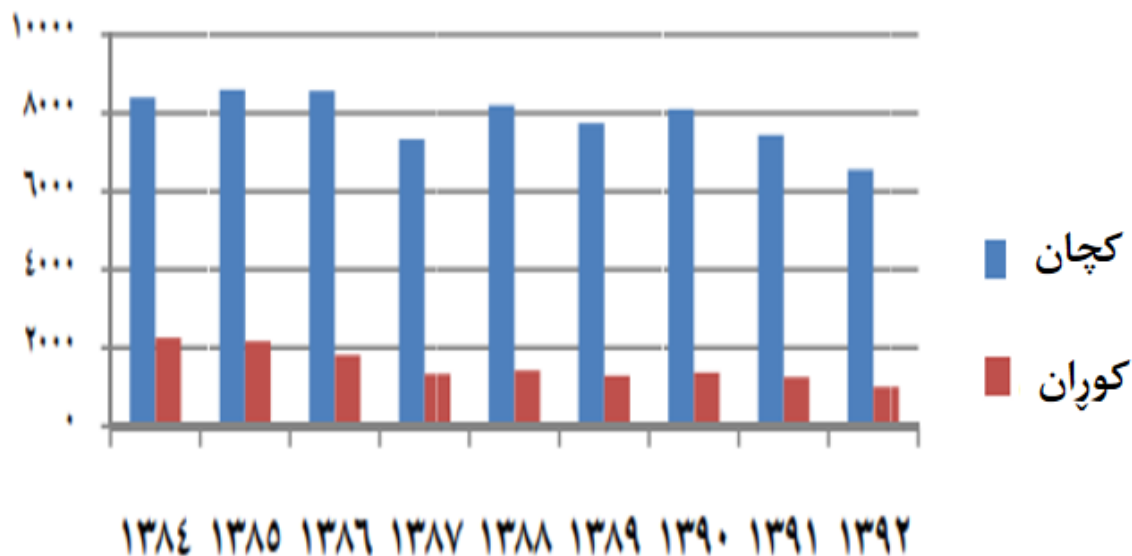
1 - نه‌مه‌دی، کامیل (1396). زایه‌له‌ی بیده‌نگی: توژی‌نه‌وه‌یه‌کی گشتگیر سه‌باره‌ت به هاوسه‌رگیری پینشوخته‌ی مندالان له نیران، تاران: وه‌شانخانه‌ی شیرازه، ل 239.

6. هورمزگان

پاریزگای هورمزگانیش رهوتی روو له داکشانی له کوی ریژهی هاوسرگیری پیشومختهی مندالان له خو گرتوه. له بهرامبهردا ریژهکانی تهلاق لهم پاریزگایه رووی له ههکشانه. کچانی خوار تهمهن 18 سالان تهلاق دراون و نهم رهوته سال له دواي سال رووی له بهرز بوونهوهیه.

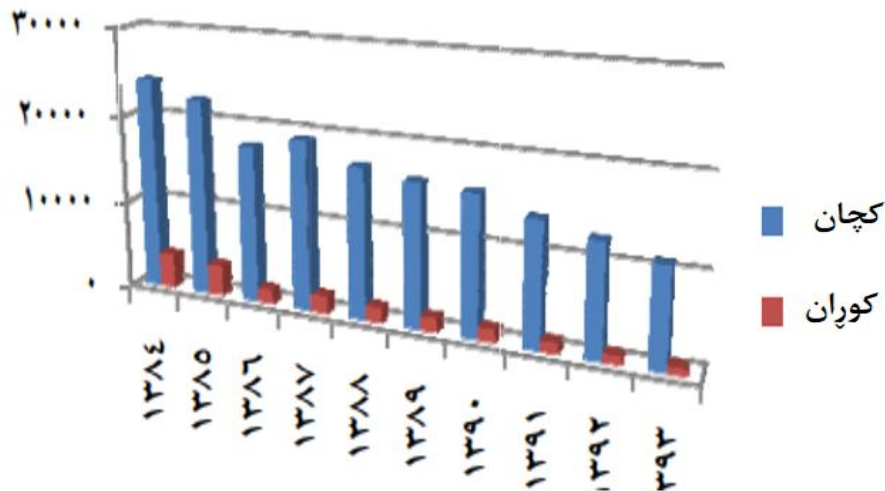
چارتی ژماره 13. ریژهی هاوسرگیری ژیر تهمهنی 18 سالان له پاریزگای هورمزگان

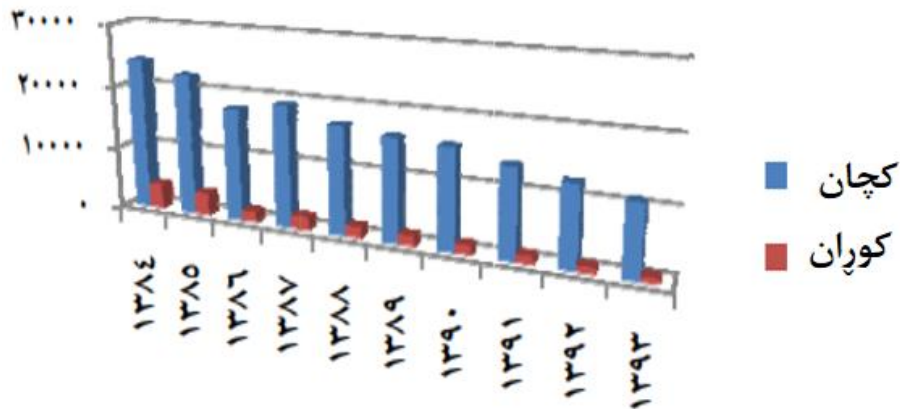
چارتی 14. ریژهی تهلاقی ژیر تهمهنی 18 سالان له پاریزگای هورمزگان

7. پاریزگای نیسفه‌هان

له نیسفه‌هانیش هاوشیوهی دیکه‌ی ئه‌و شارانه‌ی که باسیان کرا، مندال‌هاوسهری باوه. ریژه‌ی جیاوازی به پنی ره‌گه‌زینی ئه‌وه پیشان دها که مندال‌هاوسهری له‌نیو کچان له هی کوران پتره. لیکدانه‌وه‌کان دهرخهری کهم بوونه‌وه‌ی ریژه‌ی هاوسهرگیری مندالان له ته‌مه‌نی 10 سالان. له بهرام‌به‌ردا ریژه‌ی ته‌لاقیش له پرمسپیکتیفی دهیه‌ی رابردوو کیشراوته‌وه. دیاره ریژه‌ی ته‌لاق سالانه‌ گورانی به سهدا دئ به‌لام نه له ره‌وتیکی نه‌گوردراو.

چارتی ژماره 15. ریژه‌ی هاوسهرگیری ژیر ته‌مه‌نی 18 سالان له پاریزگای نیسفه‌هان

چارتی 16. ریژه‌ی ته‌لاقی ژیر ته‌مه‌نی 18 سالان له پاریزگای نیسفه‌هان

لیکدانه‌وه‌کان له‌م پاریزگایه پیشاندهری جیاوازی ته‌مه‌نی نیوان ژن و می‌رد له 10/8 له سهدی حالته‌کان پتر له 10 سال بوو و له 29/7 له سهد خوارتر له 10 سال بوو. به‌دهر له‌وه، 57/1 له سهدی پیوان خاومن هاوسهرانیک بوون که ده‌توانین بلین هاوته‌مه‌نی خویان بوون. به شیوه‌ی گشتی، 20 له سهدی ولامده‌ران پییان وابوو که هاوسهرگیری پیشوخته‌ی مندالان ده‌بئ بوه‌ستینریت. 29/5 له سهدیان پییان وابوو که ئه‌م هاوسهرگیر پیانه ده‌بئ به‌رده‌وام بن و 50 له سهد به‌رده‌وامی ئه‌ویان گری دهاوه به تاییه‌تمه‌ندی تاکایه‌تی، شیوه‌ی جهسته و رفتاری کهسه‌که.

باس و کۆبەند

له روانگهی کۆمهڵناسییوه هوسەرگیری گریهستییکی کۆمهڵایهتی و دهستهبهری مانهوهی نهوهی مروفه و ئارامیی و ئاسایش له کۆمهڵگایهکدا، ئهنجامی هوسەرگیری تهندروست و ژینگهیهکی هیمانهیه، بهلام هوسەرگیری پێشوخته دهتوانی خسارهت و کێشهی زۆر لهسهر ئاستی تاکایهتی و کۆمهڵایهتی لێ بکهوتیهوه. هوسەرگیری پێشوخته، دهستدریژی کردنه سهر مافه مرۆپیهکانی کچانه و له زۆربهی پهیماننامه نێودهوڵهتییهکاندا سهرنجی پێ دراوه. کاریگهریی نهزینی هوسەرگیری پێشوخته تهنیا له ژنان و مندالهکانیادا سنووردار نابێتهوه، بهلكوو کاریگهریی لهسهر بنهماله و کۆمهڵگهش دادهنیت. هوسەرگیری پێشوخته دهیته هۆی دابهزینی ئاستی چۆنایهتی ژبانی ژنان و کالبوونهوهی دهوری ژنان له کۆمهڵگادا. هوسەرگیری پێشوخته دهیته هۆی چوونی ژنان بۆ نیو پرۆسهی ههژاری و ژنان و مندالان و بنهمالهکانیان له ههژاری بهردهوامدا دههێلێتهوه. هوسەرگیری پێشوخته ریگری له بهرزبوونهوهی ئاستی پێشه و خویندنی ژنان دهکا و دهیته هۆی دابهزینی ههڵدانی ئابووری و گهشهی ئافرهتان له کۆمهڵگادا.

کۆمهڵگهی له حالی تێپهرینی ئێران رووبهرووی نالیکیهکی سهیر بوتهوه. له حالیکدا که له لایهکهوه شایهتعالی ههڵکشانی تهمهنی هوسەرگیری له نیو کچان و کوراندین (به هۆکاری جۆراوجۆری و هکوو ههڵکشانی ئاستی خویندهواری کچان، تێچووی قورسی هوسەرگیری، بیکاری لاوان و ...)، له لایهکی دیکهوه هیشتا هوسەرگیری پێشوختهی مندالان بهدی دهکهن. بیهینی ناماری هوسەرگیری پێشوخته لای ئهم گرووپه تهمهنییه، سهرنجی تایهتی بیرمهندان، بریاردهران و بهرنامهدارێزهانی بوارهکانی زانسته مرۆپیهکان، تهندروستی و سیاسیهکانی دهویتی. ولاتی ئێرانیش یهکێکه لهو ولاتانهی که ئهم دیاردهی تیدا باوه و یاساکان و هۆکاره کۆمهڵایهتییهکانی تیدا کاریگهرن. له ئێران به گشتی 369 ههزار و 721 حالهتی هوسەرگیری لهژێر تهمهنی یاسایی له سالی 1390ی ههتاوی تۆمار کراون و دهی ئهوهش له بهرچاو بگرین که رێژهی وردی ئهم هوسەرگیریهانه له بهردهستدا نییه چونکه زۆرینهیان لهنیو بنهمالهدا روو دهدهن و له شوینیکی دیکهدا تۆمار ناکرین. ئهم نامارانه له سالی 1391، 1392، 1393ی ههتاوی به ریز بریتیه له 349 ههزار و 676، 312 ههزار و 879، 287 ههزار و 77. له سالی 1394ی ههتاوی حالهتهکانی هوسەرگیری کچانی نیوان 10 بۆ 14 سال 48 ههزار و 519 کهم و کورانی 10 بۆ 14 سالان 14 ههزار و 71 کهم بووه. تهنیا له 9 مانگی یهکهمی سالی 1395ی ههتاوی، 29 ههزار و 710 کچ ژیر تهمهنی 15 سالان شوویان کردوه.

له هۆکاره سهرمکپیهکانی هوسەرگیری مندالان له ئێران، ههژاری، کهمخویندهواری، رهواداری ئایینی، بنهمالهی لیکترازاو و بشیو، لاوازی یاسا و زالبوونی باومره نهڕیتییهکان بووه. دهرهاویشهکانی هوسەرگیری مندالان بهرزبوونهوهی تهلاقی مندالان، پهڕسهندنێ کێشهی مندالانی بهدسهپرشت و بیسهپرشت، بهرهمهینانی سووری ههژاری و لهشفرۆشی، زیانه کۆمهڵایهتی و دهروونیهکان لهسهر ئاستی تاکایهتی و کۆمهڵایهتییه. له گرنگترین ریگه چاره کردیهیهکان بۆ کهمکردنهوه و وهستاندنی ئهم کێشه کۆمهڵایهتییه، دهتوانین ئامازه بکهین به هۆکارهکانی گۆران و دیاری کردنی تهمهنی یاسایی هوسەرگیری، به نایاسایی کردن و به تاوان زانیی هوسەرگیری مندالان، بهستینسازیی کلتووری و کۆمهڵایهتی، گیرۆده کردنی کهسایهتییه ئایینی و رییهرییهکان، باشتتر کردنی بارودۆخی ئابووری و دروستکردنی (خولقاندنی) ههلی کار، گۆرین و باشتتر کردنی سیاسهتهکانی یهکسانی رهگهریتی بۆ دهستهبهر کردنی پشتیوانی له قوربانیان و مندالان، دهستهبهری ههبوونی سیاسهتی جیهجیکاری گونجاو بۆ ریگری له هوسەرگیری مندالان و هاسەرگیری زۆرملنی.

سەبارەت بە نووسەر

كامپل ئەحمەدى، خەلكناسى كۆمەلایەتى و توێژەر، براوەى خەلاتى «ناموس» لە زانكۆى ياساى لەندن لە بنیاتی مافەكانى ژنان (IKWR) و براوەى خەلاتى «ناشتى» بنیاتی جیهانى ناشتى بەشى ئەدمیيات و زانسته مرۆبیهكان لە زانكۆى جۆرج واشینگتونە. توێژینهوكانى كامپل ئەحمەدى سەبارەت بە گەشەى كۆمەلایەتى و نیودهولەتى، ئیئتیکەكان و پرسەكانى پەيوەست بە رەگەزیتى (جیندەر) و مندالان بووه. وتار و توێژینهوكانى پيشووى ناوبراو بە زمانەكانى ئینگلیزى، توركى ئەستەنبۆلى، فارسى و كوردى لە ژیر ئەم ناوانە چاپ كراون:

- روانینیكى دیکه بۆ رۆژەهلات و باشووری رۆژەهلاتی تورکیا (روانینیکی خەلكناسانە بۆ داب و نەریتی مزویۆتامیا)؛ Etkim press (Istanbul, Turkey 2009)

- بە ناوی نەریت (توێژینهوییهکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەى ژنان لە ئێران) که لە لایەن -Uncut Voices Press-Frankfurt و وەشانخانەى شیرازە چاپ کراوه؛

- زایەلەى بیدەنگى (توێژینهوییهکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پيشوومختەى مندالان لە ئێران) بۆ بۆتەوه لە Nova Science Publisher, Inc., New York 2017؛

- مائیک لە سەر ناو (توێژینهوییهکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە / هاوسەرگیری کاتی لە ئێران) که دهقه فارسییهکەى لە لایەن وەشانخانەى شیرازە بۆتەوه و وەشانخانەى میهرى لە لەندنەش دهقه ئینگلیزییهکەى چاپ کراوه؛

- مائیک بە درگای ناوه‌لاوه (توێژینهوییهکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری سپى لە ئێران) بە ئینگلیزى و فارسى که وەشانخانەى میهرى لە لەندن چاپ کراوه؛

- توێژینهوییهکی دیکه بە ناوی تالانى مندالی بۆ ئەنجوومەنى پشٹیوانى لە مافەكانى مندالان ئەنجام درا که بابەتى زبەنگەرى مندالانى لە تاران تاوتوئ کردووه و لە سالى 1398-ى هەتاوى پروونینى کرا؛

- دهقى ئینگلیزى و فارسى دهقى شارى قەدەغەکراو (توێژینهوییهک سەبارەت بە ناهاوسانان لە ئێران) که هەندى و تارىشى بە زمانەكانى فارسى و ئینگلیزى لى دەرکیشراوه و چاپ کراوه و لەم ماوهى دوايیدا لە لایەن وەشانخانەى میهرى لە لەندن چاپ کرا؛

- و توێژینهوییهکی ناوبراو لە ژیر ناوی لە سنوورەوه هەتا سنوور (توێژینهوییهکی گشتگیر سەبارەت بە شوناس و ئیئتیکایەتى لە ئێران) که 5 ئیئتیکى عەرەب، بەلووچ، کورد، فارس و توركى تاوتوئ کردووه که هەندى و تارىشى بە زمانەكانى فارسى و ئینگلیزى لى دەرکیشراوه و چاپ کراوه و لەم ماوهى دوايیدا لە لایەن وەشانخانەى میهرى لە لەندن چاپ کرا؛

-دوایین توێژینهوكانى نووسەر سەبارەت بە خەتەنەى پیاوان و جۆرهكانى كاری مندالان لە ئێران خەریکه چاپ دەكریت.

توێژینهوكانى لە مألپەرى خویان دەست دەکەوێت: www.kameelahmady.com

سر چاوه کان:

- احمدی، کامیل(1396). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، [1]. تهران: نشر شیرازه
- یونسکو، ازدواج زودهنگام و زایمان زودرس: دیر برای اسباب بازی و زود برای بچه داری . [2]
- کارولین سویتمن (1382)، جنسیت، توسعه و ازدواج، انجمن آکسفورد برای کمک به قحطی زدگان با تأکید بر جنسیت . [3]
- مرکز بین المللی تحقیق در زمینه زنان(1384) ، جوانتر از سن ازدواج: تحصیلات و اقدامات به سوی پایان دادن . [4]
- ازدواج کودکان، واشنگتن دی سی
- بروس، جی و همکاران(1374)، خانواده ها در مرکز توجه: نگرشی نوین بر مادران، پدران و کودکان، انجمن . [5]
- جمعیت نیویورک
- جفنی ریس راث (1390)، قانون بین المللی به عنوان ابزاری برای مبارزه با ازدواج کودکان، مجله بین المللی حقوق . [6]
- بشر . شماره 15: 359-373
- [7] . <https://kameelahmady.com/fa/wp-content/uploads/2015/03/ECM-Study-Final5..pdf>
- ایران- ازدواج کودکان در سراسر دنیا . [8]
- [9] . DHS
- احمدی، کامیل(1396). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، [10]. تهران: نشر شیرازه، صفحه 179
- احمدی، کامیل(1396). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، [11]. تهران: نشر شیرازه، صفحه 199
- احمدی، کامیل(1396). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، . [12]. تهران: نشر شیرازه، صفحه 218
- احمدی، کامیل(1396). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، [13]. تهران: نشر شیرازه، صفحه 239
- احمدی، کامیل(1396). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، [15]. تهران: نشر شیرازه، صفحه 239